

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יד, תשכ"ג

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

שטפון הו"ו

רבת תועלת ומשמעות היא הו"ו: יותר מעשרים משמעויות לה (לפי הפירוט המובא ב"היכל רש"י" כרך ג). ברם, אין להרחיב את תחומיה יתר על המידה. על כל פנים אין לתת לה לפלוש ולכבוש שטחים לא-לה.

לפני עשרים שנה בערך נתקלתי בו"ו במקום ש, כגון יש ו... (במקום יש אשר או יש ש...). הדבר נראה לי כתמוה. כאורח שאינו במקומו הייתה לי זו. סבור הייתי: אסטניס שלא במידה הוא הסופר שכתב כן, שלא לתכוף שין שין (יש ש...). הן אפילו בשירה לא נהגו כן: בדקו בשירי ביאליק ומצאתם הרבה פעמים יש אשר, ואף לא פעם אחת יש ו...; והוא הדבר בכתבי כל משוררינו וסופרינו בדורות הקודמים.

לא היו שנים מעטות והו"ו הפולשת פרצה כל גבול ונעשתה למודרניזמוס משונה, שהכול דשים בו בהפרזה. בכעשרים צירופים הולכת ומשתלטת זו במקום שין. קיווייתי שאפנה זו תחלוף במהרה, ולכן הסתפקתי בהערה על כך רק בלוח הקואופרציה לשנת תש"ו. עברו יותר מ-15 שנה, והרעה טרם חלפה, ולפיכך יש להאריך בניתוח הנגע ובתולדותיו, למען העלות ארוכה ללשוננו מנגע המודרניזמים החבלנים.

אות אות במקומה

קשה לדעת, מה טעם נתפסו סופרינו למנהג משונה של דחיקת שין מפני וו. מסתבר, שמקצתם „אויבי השין“ הם, ונצנצה להם וו של „דבר אל בני ישראל ויסעו“, או „צו את בני ישראל ויקחו“. ברם, מכאן אין כל ראיה, כי לא באה תו"ו לציין כאן מה שיהיה, אלא מה שצריך להיות, וההבדל הוא כבין soll (בגרמנית) לבין wird. אמנם בלשוננו כיום אין הבחנה כזו, ואנו משתמשים לשני העניינים בשי"ן: „אמור לו שנסעתי, אמור לו שיסתלק מכאן“. אך במקרא יש הבחנה: „אמור לנער ויעבור לפנינו“, „אמור למלך ויתלו את מרדכי“. ו"ו כזו ישנה בתורה אף בראש פסוק: „ויעשו בני ישראל את הפסח“ (במדבר ט, ב). אבל לא נמצא במקרא „אמור לו ובאתי“ במקום כי באתי. ביאליק כתב, למשל, „דבר אליהם וירעמו“, וברוחה המקורית של לשוננו הוא. אך לא ייתכן לומר „אמור לו וסילקתי את החוב“, במקום כי סילקתי או שסילקתי.

אמנם יש בתורה „ואם ידעת ויש בם אנשי חיל“ (בראשית מז, ז), כלומר — כי יש זכו. אך אין למדים מכתוב בודד. לו נתפשט דרך זה, כי עתה אמרנו כולנו „אני יודע ויש לך“, „ידעתי ולא תשקר“, „כתבתי לו וסילקתי את החוב“, ואין קץ לבלבולים העלולים לצמוח מלשון סתומה זו. בוא ולמד מן הדוגמה הבאה:

„פעם חלם ר' מיימון חלום והוא נצטווה“ (רמ"ד רבינוביץ, מהדיר איגרות הרמב"ם בהוצאת מוסד הרב קוק, עמ' שלו). לפום ריהטא אפשר לחשוב, כי שני

עניינים הם: חלם וגם נצטווה. ולמעשה כוונתו: חלם שנצטווה.

כל צירוף יאה ונאה במקומו ובצורתו. כשם שלא נאה לשייך לדחוק את הו"ו בהואיל ו... כן לא נאה לו"ו לדחוק את השין ביש ש... ייתכן ש... לאחר ש... מפני ש... כמעט ש... וכדומה. (על כמעט ו... — מדובר בפרטות להלן.)

יש צירופים ובהם מקום לגמישות: יען, יען כי, יען אשר — שלושתם כשרים; אך אין לומר לפי כי ולפי אשר במקום לפי ש...; ייתכן כי וייתכן ש... — שניהם כשרים, אך לא ייתכן ו...

גם בעניין חילופי ו—ש יש צירופים, שקיימת בהם גמישות מסוימת מבחינה זו: הלוואי שאתבדה, הלוואי ואתבדה — שניהם כשרים; כיוצא בזה: מעשה שבאו — מעשה ובאו. הוזה אומר: אחרי הלוואי ואחרי מעשה — תיתכן גם שין וגם וו. כיוצא בזה בביטויים מסוימים: "העוסק במקרא מדה ואינה מדה" (ב"מ לג), ובירושלמי הוריות ג, ה — "מדה שאינה מדה". אך אין להסיק מכאן, שהותרה הרצועה, ושרשאים אנו לדחוק כל שין מפני וו.

הראשונים בזורעי הו"ו המוזרת

מי היה הראשון בוריעת וו זו, שנעשתה כיום ל"מכת מדינה" — לא אדע אל נכון. אך זאת אדע: מעשה סופרים הוא, לא מעשה ההמון, ואף לא מעשה עיתונאים. וגם זה ברור: התפשטות הו"ו היתרה עד כדי "דיבוק"

מודרני החלה בעיקר בימי מלחמת העולם השנייה, כלומר לפני 20—25 שנה.

בו"ו במקום ו נתקלתי ראשונה במאמר של שאול טשרניחובסקי בשנת תרצ"ז: "יש והמילונים הרפואיים אינם מבחינים" ("לשוננו" כרך ח). כסבור הייתי טעות דפוס היא, אך אחרי כן ראיתי בו בכרך, שגם אחרים כותבים כן: "כמעט וחדלנו להרגיש את השיבוש... יש והילדים חושבים" (מאמר של תמר דולז'נסקי), "יש והוא כותב... יש והוא יוצר... יש והוא בוכה... יש וגם ביאליק משתמש בסגנון זה" ("א זיידמן במחקריו על סגנון מנדלי ואחד העם). נתברר אפוא, שלא טעות דפוס כאן. התחלתי לחתור למקור מוצאו של השימוש הזה, וכנראה — הורתו ולידתו בברלין היו, עם גמר מלחמת העולם הראשונה: סופרים נודעים כעגנון ויעקב קלצקין הם שזרעו קוץ זה:

„אפשר ותקני את פרחי?" „אפשר ואין לו כוס?" (ש"י עגנון, „גבעת החול" ג — ד, ברלין תר"פ). „אין לו שעה והוא שרוי בלי שכינתו" (קלצקין, „תחומים", בפרק „צער השפעה"). „וכיון ויש מניין שווה של חלקים" („משנת ראשונים", אנכסגורס).

סופרים אלה איזו להם זו בבחינת יוצא-דופן, שכן יבקש לו לפעמים הסופר ללכת בדרך שאינה כבושה. אך מובטחני, שלא עלה על דעתם לעשות זאת כמנהג קבע, כחוק ולא יעבור. וסוף דבר, שפריצת גדר בדרך עראי נתפשטה במידה איומה ודחקה את השימוש הנכון. וכבר הגיע הדבר לידי כך, שיש סוברים, כי דווקא הו"ו יאה כאן, ולא שין. לעניין זה נאמן גם עד אחד בלבד: במחקרו של א' ברלינר

על רש"י (תורגם ע"י י"א זידמן ונדפס ב"ספר רש"י" משנת תש"א) נאמר, בהערה לפרק ט, "יש שעושים מעשה חסד..."; אבל בהידפס מחקר זה שנית, בקובץ כתבי ברלינר (מש' תש"ט) תוקנה והומרה שין בו"ו. למעשה אין כאן צורך לא בו"ו ולא בשייץ (יש עושים — יספיק), אך מכל מקום נמצאנו למדים, כמה אמיתיים דברי חז"ל: "הקוצים הללו לא מתנכשים ולא נזרעים, מאליהם הם יוצאים...".

אך אין לקפח את שכרו של עגנון, שכנראה עמד על התקלה שבדבר, ובמהדורות אחרונות של כתביו דאג לתקן את המובא לעיל וקבע: "גברתי, קני את פרחי" ("על כפות המנעול", עמ' שסד), "שמא אין לו כוס" (שם, עמ' שסט). בעיקר פשטה זו במקום שין אחרי אפשר, יש וייתכן. הדוגמאות שלהלן — הן מעט מן המעט:

אפשר ...

כשם שאפשר והפולמוס ... כך אפשר ויחלוף (דב סדן ב"דבר" א טבת תש"ט). אפשר ויסודה של המליצה עשויה היתה (הנ"ל בעל המשמר" ערב פסח תשי"ז). צביעות אפשר ואין בו (י' שנברג, "עתים" כז ניסן תשי"ז). אפשר ויגורשו (כותרת ראשית ב"דבר", ז אב תשי"ז). אפשר ויש בזה סימן טוב ... אפשר והקהל דורש כבר ... (ד"ב מלכין, "משמר" כב תמוז תשי"ז). אפשר ועוד מוקדם לסכם את תוצאות הבחירות (פתיחת המאמר הראשי בעל המשמר", ז כסלו תשי"א). אפשר וטענה זו מוצדקת ... אפשר ויכולנו לגלות ... אפשר וכל אשר קרנו מאותה לנו באש ודם (י' עמית, "משמר" ערב פסח תש"ה). המשימה ... אפשר ולא היתה דומה לה (הנ"ל, יג ניסן תשי"י).

בכל המשפטים הללו יש לומר אפשר ש... או ייתכן ש... בדוגמה אחרונה יש לומר: ייתכן שלא היה כמותה. מגוחכת ביותר זו של אפשר ו... כשהיא באה, כביכול, כלשון חז"ל: ב"על המשמר" (כו סיוון תש"ט) כתב "בן-ברוך, שכבר אמרו קדמונינו "אפשר ודמו של האחר סומק יותר". ברור, שבתלמוד לא נאמר כן: כל אותו פתגם מובא שם בארמית, ובו — "דילמא דמא", כלומר "שמא הדם".

זו כעניינה לוקה...

הו"ו שלאחר אפשר מבלבלת לפעמים את דעת הקורא. משום הבאתה במקום ש... יש שאתה תוהה ואינך יודע, הו"ו החיבור היא, או זו במקום ש. למשל: "אפשר וכדאי להם ללמוד מהדרכים החדשות של הבנקים" ("הארץ" טו טבת תש"ו). קשה לדעת, האם זו החיבור כאן, כלומר "אפשר וגם כדאי", או — "אפשר שכדאי".

כיוצא בזה בדוגמאות הבאות:

בחוברת "במפעל" (הוצאת "סולל בונה") מי"ז שבט תש"ה נאמר: "און ומרץ אשר אפשר וכדאי לכוונם לאפיקים מועילים". בגלל האפנה המשובשת אפשר לחשוב, שהכוונה "אפשר שכדאי", אך למעשה הכוונה היא: "אפשר לכוונם וגם כדאי לכוונם".

הוא הדבר בשלושת המשפטים הבאים:

"אפשר ורצוי להאיר את הזקנות או את הפרגיות" (המשק החקלאי תשרי תש"ז). "את יבוא הבגנות אפשר וצריך להחליף בתוצרת

עברית" (שם, תשון תש"ז). "אפשר וצריך להגיע לידי הסכמים בכל ענפי הייצור" (י' ריטוב, "שיתוף" אור תשי"ג).

ואתה בוא ולמד: משום וו שלא כעניינה — לוקה לפעמים גם וו הבאה כעניינה. הוא שאמרו חז"ל: "בהדי הוצא לקי כרבא" — בגלל החוטאים לוקים גם הכשרים.

י ש ו...

"יש ואתה מוצא" ("חגים ומועדים" של הרב י"ל פישמן, עמ' פא). "יש ואבן מאסו הבונים היתה לראש פנה". "יש ודווקא הדברים המפריעים מתגלים כחומר יקר" (ג' שופמן, "דבר" כז סיוון תש"ה). "יש ונאחזים אצלנו כיום בדעה" (יעקב פיכמן, "מאזנים" כה שבט תש"ח).

מובטחני, שלפני שלושים שנה לא כתבו כן פיכמן ושופמן. כעין ראייה לכך אציין, שבימים ההם לא חששו לכתוב יש ש... אף כמה פעמים רצופות. המדקדק אברונין, במחקרו "הלשון בשירי ביאליק" (סעיף ב), לא חשש לכתוב יש שהוא בפסקה אחת שש פעמים רצופות. אבל זה היה בשנת תרפ"א, ולא כן משנת ת"ש ואילך...

"יש והוא נתפס... "יש ומטפחים... יש והן זועפות" (יעקב עמית, "על המשמר" ד אייר תשי"א). "יש וחלו בהם ידיים" (הקדמת הברמן ל"משלי שועלים").

אפילו אחרי ויש "מהדריין" להטיל וו:

"יש ואני יושב וחושב, ויש ואני יושב סתם ככה" ("מעט צחוק" ב"דבר לילדים" טו בשבט תש"ו). "יש וסיפורי חסידים חורגים" (א' ליסאי, "הארץ", ב תמוז תש"ז). "יש וצריך כמעט לברך את החטא,

כשהוא מוביל לצריפת הנפש והזדככות" (י' אפרת, "הדאר" כד שבט תש"ז).

"המהדרין" — יש שהם מטילים וו, ויש שאינם מטילים אותה כלל, אך שין — הם מלהזכיר, כאילו נגזרה עליה כליה רחמנא ליצלן:

"יש והם עולים בקנה אחד... ויש הם נוגדים ומצטלבים" (י' שפירא, "משמר" יז מרחשון תש"ו). "יש סחתי לחברי... ויש ותפוס אשמות" עמד נגר" (י' אפרת, "הדאר" גיליון כ' משנת תש"ו).

ייתכן

"ייתכן והסוכנות תוכרח להעתיק מושבה לחו"ל" (כותרת בראש "משמר", ס כסלו תש"ז). "דבר זה ייתכן ולא יהיה בו צורך" (כ"ח שבט תש"ו). "ייתכן וכמה מנציגי ישראל בהאג יוחזרו ארצה" (כותרת ראשית, ערב פסח תשי"ב). "ייתכן ועשה כן" (יח אדר תשי"ג). "ייתכן והיא תנתן לו" (עורך "משמר לילדים" כ"ג אייר תש"י).

הדוגמאות — מתוך "על המשמר", אך ברור, שגם שאר העיתונים לקו בו"ו זו, ועד עיתוני ילדים הגיעה הרעה. לו באתי למנות אף מעט מן המעט המצוי בשאר עיתונים — אין אני מספיק. גם בסגנון מכתבים של עורכי דין: "ייתכן ויהיה צורך לאחוז באמצעים". ייתכן... נמצא גם בתרגום "לוטיציה" של היינה, חלק ב (מאת ש' פרלמן): "התוהו ובוהו שייתכן וישתרר תכף לריפובליקה". ברור, שהמתרגם כתב כן שלא לתכוף שין אחר שין: "שייתכן שישתרר". אך מובטחני, שאלמלא שיטפון הו"ו, היה כותב, כאשר כתב לפני עשרים ושלושים שנה: "שייתכן כי ישתרר".

צירופים שונים של וו פסולה

כאמור מצויה כיום וו השטף בעיקר אחרי אפשר, יש וייתכן. אך היא פלשה גם לצירופים רבים אחרים, והלקט שלהלן אינו אף מעט מן המעט:

„בייחוד ובעתיד הקרוב לא תידפס הגלופה“ (הודעות של סוכני פרסום). „ברגע והעניין עבר לטיפולכם הוכנסו שיקולים שאינם יפים לעניין“ (מתוך מכתב מרכז קופת חולים לוועדת הביקורת).

בביטאון „בינינו“ (אייר תש״י) הובעה ביקורת חריפה על הדברים הללו, אך לא בגלל הסגנון, אלא בגלל התוכן. והגיעו הדברים לידי כך, שגם אדם מן השוק אומר לחברו: „ברגע ותקבל ממנו הודעה...“.

„יהי רצון ויפתחו שערי א״י לרווחה“ („משמר“ יב אייר תש״ה). „יהי רצון ותהא השנה הבאה לקראתנו שנת ברכה וישועה“ (השופט גר פרומקין, ב„החייל העברי“ ל תשרי תש״ז). „יהי רצון ויהיו הורכים ראויים...“ („ד״ר י׳ אלדד, ב„הבקר“ כ אלול תשכ״א).

„כיון ואין אנו יכולים“ (במכתבי עורכים של כמה עיתונים). „כיון ולא נהרג אף איש“ („המעשׁ“, א אלול תש״ו). „כיון ובשירה החדשה יש הרבה מן המסורת“ (מ׳ דפנה, „משמר“ כה תמוז תש״ט). „כל שכן והרופא מבטיח“ („משמר“ יב אלול תש״ד).

„כמעט ואין אנו יודעים מקרה“. „כמעט ואין אנו רואים“ (סופר סתם ב„משמר“, יז אב תש״ט).

לכמעט ו — מובאות בסעיף הבא הרבה דוגמאות שבהן אפשר להסתפק בלא וו וגם בלא שין.

„מאחר ולא שלמת עד היום את חובך“ (הודעות של עיריית ת״א). „מאחר וקרו מקרים“ (עיריית ת״א במודעה בחוצות, כו חשוון תש״ט).

„מאחר והסיכויים להרחבת ענף הרפת אינם נראים לממשיים“ („הבוקר“
ג סיון תש״ט).

„קרה וחנקה היא חשוכת חלב“ („דבר הקבוצה“ ניסן תש״ה).
„יקרה ומכונית נאלצת להיגרר שעות“ („משמר“ יד אב תש״ז). „עם
החלפת השיטה קורה ונוצר הכרח“ (ידיעות המשביר המרכזי, פברואר—
מארס 1951).

כל עצם הצירוף קורה ו... מיותר הוא: יש לומר
„יש לפעמים הכרח“, „יש שמכונית נאלצת“.
הוסף על כל הנל בעוד ו... דומה ו... נדמה
ו... לא מן הנמנע ו... — והייתה תמונת הפלישה
ההרסנית של הו״ו — כמעט שלמה.

ו ו ו ש י ן ב די ב ו ר א ח ד
כבר נתברר לעיל, שלא תמיד יש מקום לגמישות,
ואין „לגוון“ את הסגנון ע״י הטלת וו בצד שין, כדרך
סופרים אחדים:

„ויש שהרחיקו ביותר... ויש ולא הרחיקו“ (דב שטוק, בהקדמתו
ל„יונתן ודורותיאה“ תש״ו). „יש והעולם נראה במלוא זהרו, ויש שעלטה
תכסה את עין הארץ“ (שׁ שטרייט, „גליונות“ כסלו—טבת תש״ז). „אפשר
ואלץ מחר... אפשר שהנבל יסרב“ (ד״ב מלכין, „אנשים וחוצות“.
בסיפור „חורף“). „יש והוא נשאר... ויש שהוא יוצא“ („משמר“ יו
סיוון תש״ח).

ויש סופרים, המטילים וו ושי״ן לפי התור: יש ו...
יש ש... יש ו... יש ש... (שם, יג ניסן תש״ז).

עד כאן — על וו במקום שין. ברם, כבר גבר
הבולמוס, השיטפון, המבול של הו"ו המתפשטת כנגע, עד
שדוחקים אותה לא רק במקום ו, אלא מטילים אותה ללא
כל צורך.

"יש וסוברים", גם בחוגי השלטונות יש וחושבים כך" ("משמר"
פורים תש"ז). "יש ומנסים לטשטש את העניין" (כו תמוז תש"ו). "ליכוד
אשר כמעט ועלה על ההישגים הרגילים" (לאה גולדברג, ו אב תש"ד).
"פירות כמעט ואזלו מן השוק" (יא כסלו תש"ז). "התקוות כמעט ואפסו"
(יג ניסן תשי"א). "כמעט ולא ידענו" ("במעלה" ג אלול תש"ו). "הבעיה
השכירה כמעט וחוסלה" (י' ריטוב, "דבר" 4.6.1947). "היוקר כמעט ולא
נשתנה" ("חדשות הכלכלה", ניסן תש"ז). "יבוא זה כמעט ולא נתן
אותותיו בשוק המקומי" ("המשק החקלאי" חשון תש"ז). "סלילת
הכבישים כמעט ונסתיימה" ("על המשמר" יח אדר תשי"ג).

דוגמאות אחדות לכמעט ו... הביא ד"ר יהושע בלאו
(במחקרו ב"לשוננו", כרך כ, עמוד 38), ושם ציין, כי וו זו
"נדירה למדיי וקיימת למעשה רק בכמעט ו...". תמהני
מאוד, שלא הרגיש בהתפשטות האפנה המוזרה, שכבשה לא
ביטוי זה בלבד, אלא כעשרים כיוצא בו. והרי את מחקרו
זה הדפיס בשנת תשט"ז, כלומר עשר שנים לאחר שכבר
עמדתי על תקלת הו"ו המודרנית הנפרזת. יש סומכין על
הכתוב "כמעט וגרים בה" (תהלים קה, יב), אך אין כאן
אלא קנה רצון, כי הפירוש המקובל והנכון של כמעט כאן —
כמעטים.

כלפי מקורות ראשונים לצירוף זה — כמעט ו... —

ראוי לציין, שכבר מצאתיו בשירי ר' יהודה הלוי:
„כמעט ואזרועי ארים וידי“ (בשיר „עמי בקרבכם עדי בשובה“).

„כמעט וארץ בין שניך הצוף והצרי“ (בשיר „חמה בער רקיע“).
אך ראוי להעיר, שהדבר נובע, כנראה, מתוך לחץ
המשקל: כל שיר פותח בשתי תנועות ויתד.
לפעמים מיותרת הו"ו עד כדי היותה כקוץ בעיני
הקורא:

„אלמלא מלחמה זו והיתה העברית ביישוב כקיר נמוט“ (דב סדן,
„דבר“ א טבת תש"ט). „שאלמלא הם ונשתכחה תורה מישראל“ (א"ש
שטיין, „דבר“ יז אב תש"ט). — „אני מזניח את ילדי, וכמעט ומונע
אוכל מפייהם“ (ד' דורון, „על המשמר“ ל' שבט תש"י). „נודע לי, שיש
ורואים את ידי בהפגנות המאורגנות“ (אבא קובנר, ב אדר תש"ט). —
„לעתים ונשמעת נעימה זו“ (א' תרשיש, „דבר“ יח סיוון תש"ט).
ויש שלא רק הו"ו יתרה, אלא כל המלה שלאחריה או
שלפניה: „פעמים יש וחלה אחד מן המתפללים“ (פ' פלאי,
„הצופה“, ו טבת תש"ט), „על שמו של דלטון יש ונקרא
ליקוי זה בשם דלטוניזם“ („הבוקר לילדים“, י' תמוז תש"ה).
במשפטים כאלה יש ו... מיותר לחלוטין. ולעומת זאת —
„היש ונמצאים חידקים“ (י' ימבור, „משמר“, כב מרחשוון
תש"ה) במקום „היש חידקים“. זוהי כתיבה, שעליה יש לומר:
„כל המוסיף גורע“.

שימוש נכון של יש ושל ייתכן
השימוש הנכון נתמעט כיום, ולפיכך ליקטתי כמה
משפטים, הראויים לשמש דוגמה לרבים:

„יש שמזכירים את החולשה... יש שמזכירים את
 הניגוד שהתקיים זמן ממושך בין שני המנהיגים הראשיים:
 הרב ברלין והרב פישמן. יש ששניהם גם יחד מחוננים
 (ר' בנימין ב„הדאר“ כז כסליו תש״ז). „יש ששוכחים“ (נ'
 בנארי, „על המשמר“ יג ניסן תש״י) — לא חששו הכותבים
 להטיל אף שלוש שי״נן רצופות, והדין עמם, כי אין לנהוג
 כאן אסטניסות יתרה. כבר אמרו חז״ל: „יש ששמותיהם
 נאים ומעשיהם נאים“ וכו' (ב״ר עא, ד) — ארבע פעמים
 חוזר כאן הצירוף יש ששמותיהם! ויפה כתב רש״י בסוף
 גיטין: „יש שהוא אסטניס, ויש שאינו אסטניס כל כך, ויש
 שאינו אסטניס כלל“. אל ניתפס לאסטניסות חולנית, שאין
 בה אלא נזק בלבד.

להלן שאר דוגמאות, שמקצתן מעניינות מצד תוכנן:
 „יש שאתה נתקל ביהודי בודד בתוך ים של שחורים...
 יש שרק בית-הכנסת נשאר לפלטה בעיירה, ויהודים אין בה“
 (ד״ר א' גרנובסקי, „משמר“ ב מרחשוון תש״ח). „יש אשר
 קריאות ביניים קצרות מסבירות את העניין“ (שם, „בעין
 בוחנת“, עשרה בטבת תשי״ב). „ייתכן כי בימים הקרובים...
 ייתכן שיקום הדבר, וייתכן שלא“ (שם, דניאל שר, ט מרחשוון
 תש״ח). על טוב ייזכרו אותם הסופרים (יוחנן טברסקי
 ב„מאזנים“ תשרי תשי״ח, א' קריב), שבדבריהם יש כמה
 פעמים יש ש... ואף לא פעם אחת — יש ו... ואחרון
 אחרון — מר ברוך קרוא, שבעצם הימים הללו, ימי שיטפון
 הו״ו המשתוללת, נזהר וכתב: „יש שבורלא מוסר סיפור
 ערבי“ („הבוקר“, כ אלול תשכ״א). כל אלה דוגמה לדרך

הישר: יש ש, יש אשר, ייתכן כי, ייתכן ש; ולא ייתכן ו...
ויש ו...!

כי זה הכלל:

אות אות במקומה, צירוף צירוף במקומו!

ראובן סיוון

למען אחי ורעי אדברה נא

שאלת הגייתן של החי"ת והעי"ן בדיבורנו קיבלה משמעות מיוחדת בשנים האחרונות, עם גבור העלייה מארצות המזרח ועם השינוי שנתהווה בעקבותיה בהרכב היישוב. כיום, שלא כבשנים עברו, בתקופה שקדמה למדינה, ההגייה הרווחת בפי רוב היישוב היא, למרבה שמחתנו, ההגייה המבחינה הערבה והתרבותית — ההגייה המזרחית. הגייה זו מתבטאת בעיקר בהתזה גרונית של החי"ת והעי"ן והבדלתן המובהקת מן הכ"ף הרפויה ומן האל"ף.

הגייה מזרחית זו הייתה מאז ומתמיד ראש מעייניהם של מחיי הלשון וחלוצי החינוך העברי בארץ-ישראל. ראשונים אלה היו מופת לרבים בדוגמתם האישית בדיבורם, וחינכו דורות של מורים, שהטביעו את חותמם על החינוך בהקפדתם על הגייה תקינה והולמת את העברית כלשון שמית, שהגייה החי"ת והעי"ן שלה השפיעו השפעה כה עמוקה על משקלי מליה ועל צליליה. אך מאמצי הראשונים התרופפו במידת-מה, והדיהם החלישו — נוכח התגברות היסוד ה"אירופי" שביישוב, עם גלי העליות של תקופת המנדאט, שבהם היו עולי ארצות